

Issittumi siuttut ataatsimeersuarnerat
Naalackersuisut Siulittaasuata Aleqa Hammondip oqalugiaataa
Niueqatigiinnissamut ammaassineq – Issittumi aningaasarsiutigisinnaasat
ineriartortinnerat
London, ulloq 4. marts 2014

Ataqqinartut, arnat angutillu,

Ukiuni makkunani Kalaallit Nunaanni uuliamik, gassimik aatsitassanillu sammisaqarnerup ineriartorteqqinneqarsinnaanera kiisalu tamatuma inuiannut kalaallinut qanoq isumaqarnera qitiutillugu sammisavakka. Ilisimariissagunarpas, ilimanarmat Kalaallit Nunaanni aningaasarsiorneq siuariartornissaa inuussutissarsiuutinik nutaanik kiisalu uuliamik qalluilernikkut aatsitassanillu paaanikkut. Tamakkua inuiaqatigiit kalaallit nunarsuarmioqataaannermilu inissisimanerput annertuumik sunnissavaat.

Qanittukkut tusagassiortumit aperineqarpunga, sooq Kalaallit Nunaanni uuliasiornermik aatsitassarsiornermillu ineriartortitsineq ukiut qulit matuma siorna pinani, maannakkut pinersooq? Apeqquut paasinarpooq, Kalaallit Nunaatami Danmarki peqatigalugu 1980-ikkunnili suliaasaqarfiit taakkua ineriartortissimavai.

Isumaqarpunga, akissutit marluusut.

Siullermik, silap allangornera, nunarsuup immikkoortuini allani sunniuteqarnermigut Issittumi annertunerusumik sukkanerusumillu sunniuteqartoq. Issittumi silap allangornerata nunap isikkua, uumasooqarneq naasoqarnerlu allangortippai. Ukiuni makkunani silap allangornerata Issittumi qanoq annertutigisumik sunniuteqarnera nalilernerlunneqassanngilaq.

Ullumikkut silap killingi ukiut tamaasa 2 kilometerinik avannamut illuartarput. Kalaallit Nunaata silaa maannakkut pingasunik killeqarpoq. Ukiut quliuunngitsulluunniit qaangiuppata, silap killingi marluinnanngorsimassapput.

Tamatuma kingunerisaanik qanganiit inooriaaseq, piniarneq aalisarnerlu annertuumik sunnerneqarsimapput. Allangornerilli tamakkua aamma periarfissanik pilersitsipput, periarfissat annertuut innuttaasunut 56.000-iinnarnut.

Silap allangornera sunniutaasa ilaat tassaavoq, nunap Tysklanditut atsigisup sikuerussimanera, nunalu sikoqanngitsoq ukiut tamaasa annertusiartorpoq.

Uulia, gassi aatsitassallu – taakkununga ilanngullugit aatsitassat qaqutigoortut, guldi, urani, savimineq, kobber, zink aamma nikkel – pingaarnerpaaginnaat taallugit – pissarsiarineqarsinnaalissapput, taakkualu annertussusaat pitsaassusaallu nunani tamalaani immikkuullareqqissaarput.

Kalaallit Nunaat ukiuni qulikkaani aggersuni aatsitassanik taakkunanga nunarsuarmi niuerfinnut pingaaruteqarnerpaatut pilersuilersinnaanerminut periarfissaqarpoq.

Pissutaasullu aappaa annertoq, isumaqarpunga tassaasoq, nunatsinni uuliamik aatsitassanillu ujarlernerup ukiut qulit matuma siorna pinnani maannakkut pineranut, naalagaaffeqatigiinnermi 2009-mi 2010-milu Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornani pisut.

2009-mi Namminersorluni Oqartussaalernerneq kalaallit danskillu inatsisartuinit akuerineqartoq aqqutigalugu inuiaat kalaallit Danmarkimit naalagaaffeqateqaannarlutik annertusisarujussuarmik namminiilerput.

Kunngeqarfimmik Danmarkimik Naalagaaffeqatigiinnermik aaqqissuussineq maannakkut atuuttoq immikkuullarippoq. Sorpassuartigut nunanut tamalaanut naleqqiullugu asseqarunangilaq.

Kalaallit-danskillu Namminersornermik Inatsisaat tunngavigalugu Kalaallit Nunaata oqartussaaffiit tamangajaasa tigusinnaavai. Tamanna maanna Kalaallit Nunaanni suliassaqarfinnut innuttaasunut pingaaruteqartunut atuuppoq.

Kalaallit Nunaata 2010-mi uuliamut, gassinut aatsitassanullu oqartussaaffik Danmarkimit tigullugu nammineerluni kisimi oqartuussaaffigilerpaa.

Namminersornermut Inatsisikkut ataatsimoortumik tapiissutit, suli ullumikkut Kalaallit Nunaanni aningaasaqarnermut pingaaruteqaqisut, isumaqatiginninniarnikkut allanngortinneqarsinnaangillat. Tassa imaappoq, inuiaqatigiinni kalaallini ukiuni aggersuni atugarissaarneq ajornerulissanngippat, taava Naalakkersuisut siuttuuffigisama pinngitsooratik nutaanik isertitsissutissanik nassaarnissaat pisariaqarluinnarpoq.

Akisussaaffik tamanna eqqarsaatigalugu nunatut unammilligassaq tigusimavarput, ukiunilu kingullerni sisamani suliassaqarfiit taakkua ineriartortinnissaat assoroorluta sularisimavarput, tamatumunnga ilanngullugit aalisarnerup iluani tunisassiarisartakkagut – suli avammut tunisassiatta 90%-ii sinnerlugit annertussuseqartut.

Politikkikkut qulakkiigassama pingaarnarpaat ilagilluinnarpaat, inuit Kalaallit Nunaanni najugaqartut Kalaallit Nunaanni uuliamik aatsitassanillu ujarlernerup ineriartorneranik ukiuni makkunani pisut iluaqutigissagaat, kiisalu aamma Kalaallit Nunaanni inooriaatsip kulturillu maannakkut ineriartornermit ulorianartorsiortinneqannginnissaat.

Kalaallit Nunaata aningaasaqarnikkut imminut napatinnissaata nammineerluta isumalluutitsinnit aallaaveqarnissaa annertunerusumillu nunarsuarmi aningaasarsiornermut ilanngunnikkut pinissaa kissaatigaara. Ineriartorneq tamanna aamma Issittoq ataatsimut isigalugu annertuunik sunniuteqassaaq.

Aningaasaliisartut Kalaallit Nunaat qimerlooraangamikku ilaatigut uisakajaalersarput. Peqqutissaqarluarlutik.

Nunaavugut aatsitassanik uuliamillu tunisassiornissaminut ikaarsaaqqajaalersoq. Aningaasaliisaartut siuttuusut, Afrikami, Latinamerikami imaluunniit Asiap Qeqqaniittut isumaqarput Kalaallit Nunaat taakkununnga naleqqiullugu allaanerulluinnartoq.

Kunngeqarfimmik Danmarkimik ataatsimoorluta ukiuni 300-ni oqaluttuassartaqatigiinnerput pissutigalugu, Kalaallit Nunaata inuiaqatigiit, suliffeqarfiit inatsisitigullu killissarititaasut Nunani Avannarlerni sanilitsinnut assingusut ineriartortissimavai.

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni BNP innuttaasumut ataatsimut agguaqatigiissillugu Danmarkimi Tuluut Nunaannilu BNP-tut annertutigingajappoq. Inuit tamat oqartussaaqataa nerat inatsisitigullu killissaqarfiit nukittoorujussuupput.

Tamatuma aamma ilaatigut ilimanarsitippaa, Kalaallit Nunaata qanoq isilluni maani Londonimi "2013-2014-imi nunatut aatsitassarsiornermik ingerlatsillammattut" akissarsitinneqarnissaa, Europami aatsitassarsiornermik ingerlatsisut ataatsimeersuarneranni anginerpaami "Mines & Money"-mi, tassanilu Kalaallit Nunaat Canadamiut Fraser Institutionit siorna aatsitassarsiornermik ingerlatsinermik misissuinermi nunanit 96-iusunit nr. 14-itut politikikkut aatsitassarsiornermi inatsisitigut

kajuminnarnerpaatut inissisimasimavoq.

Tamanna annertuumik maluginiagassaavoq, nunamut aatsitassarsiornermut ikaarsaariartortumut, uuliamik aatsitassanillu aningaasarsiornermut aatsaat alloriarnerit siulliit alloriartumut.

Kalaallit Nunaanni aningaasaliinissaminut soqutiginnittut maannakkut tassaapput suliffeqarfiit canadamiunit australiamiunillu aallaaveqartut, kisianni aamma kinamiut arlallit aningaasaliinissaminut soqutiginnippat. Europami, Tuluit Nunanani USA-milu erniat soqutiginaangillat, kisianni tamanna Kalaallit Nunaata avataani uuliasiornermut tunnganngilaq.

Neriukkaluarpunga, tamanna allaanerussasoq. Ingammik aatsitassanut qaqtigoortunut tunngatillugu – Kalaallit Nunaat Kinap avataani tassaavoq nunarsuarmi aatsitassanik qaqtigoortunik pilersuisinnaanerpaq – uranimillu, tamatumani piffissaq ungasinnerusoq isigalugu Europamiut soqutiginninnerat pissusissamisoornerpaajussangaluarpoq.

Isumaqarpunga, maannakkut Europami aatsitassaqaarnikkut siunissami pisariaqartinneqartut pillugit siunissaq ungasinnerusoq isigalugu eqqarsarneq piviusoq amigaatigineqartoq.

Kalaallit Nunaanni aqquseqanngilaq illoqarfinnik atassusiisunik – angallanneq tamarmi umiatsiamik, timmisartunik qulimiguulinnik imaluunniit suluusalinnik ingerlanneqartarpoq – aammalu illoqarfinni anginerusuni aatsitassaqaarfiusuni umiarsualiveqanngilaq qaarusunnilu piii-affissani inunnik najugaqartoqarani, taamaattumillu Europamiut Issittumi attaveqaateqaarninnut attanneqarsinnaasunut aningaasaliinissaat tassaavoq pisariaqartitsineq piviusoq. Aamma aatsitassarsiornermi. Aamma Kalaallit Nunaanni.

Politikerit nunanit tamalaaneersut World Economic Forumip ataaniittut peqatigalugit Issittumi attanneqarsinnaasumik ineriartornissamut isuma siuarsarsimavara.

Issittumi aningaasaliinerit qulakkeernissat ataatsimut isigalugu unamminartuuvoq – Kalaallit Nunaannuinaangitsoq. Ingammik suliffeqarfiit – soorlu soraarnerussutisiaqalernissamut aningaasaateqarfiit aningaasaliinissamullu aningaasaateqarfiit naalagaaffinnit pigineqartut – killeqakkajuttartut – assersuutigalugu taamaallaat aningaaseriviit iluanaaruteqarniartut imaluunniit aningaaseriviit

ineriartortitsinermik ingerlataqartut kisiisa aningaasaliiffigisinnaavaat.

Tamatuma kingunerisaanik Issittumut aningaasaliissuteqannginneq killissamik qaangiisumik aningaasaliissuteqartartumik pilersitsinikkut qaangerneqarsinnaavoq. Aningaasaliissuteqartartumik taama ittumik pilersitsinissamut piginnaatitsineq tassaasinnaavoq Issittumi suliniutinut aningaasaliineq. Aningaasaliissutit Issittumut aningaasaliissutigineqartut namminersortunik suleqateqarluni, soorlu Europami Sanaartoqqinnissamut Ineriartortitsinissamullu Aningaasaateqarfimmik, Nunat Tamalaat Akornanni Aningaasaliinermik Suliaqartunik imaluunniit Nunani Avannarlerni Aningaasaliinissamut Aningaasaateqarfimmik suleqateqarneq siuarsarneqarsinnaavoq.

Isumaqarpunga, iliuitsit taama ittut, siunissamut ungasinnerusumut pitsaasumik inissisimanissamik qulakkeerisinnaasut, aamma Europamut Tuluillu Nunaannut nammineq isumalluutit tunngavigalugit Issittumi aningaasaliinikkut. Europamiut aningaasaliisartui tassaakkajuttarput avatangiisinut aningaasaliisartut kiisalu inunnik isumaginninnikkut ineriartortitsinissamik, uagut pisariaqartitatta isummattalu assigninik attanneqarsinnaasunut aningaasaliisartut.

Naalakkersuisut ukiumi qaangiuttumi aalajangiinerit annertuut, kisianni pisariaqartut makku pilersinniarlugit aalajangiisimapput:

Ulloq 24. oktober kalaallit Inatsisartuisa aalajangerpaat, Kalaallit Nunaanni ukiuni 25-ni atuussimasoq, ”uranimik aatsitassanillu allanik radioaktiviusunik atueqqusiunnaarnermut politikki”. Aalajangiinerup tamatuma kingunerisaanik maanna aatsitassanik qaqutigoortunik, Kalaallit Nunaannut aatsitassanut radioaktiviusunut attuumassuserneqaqqajuttartunik, atuisinnaaneq aqqutissiuunneqarpoq.

Kalaallit Inatsisartuisa aamma kingullermik ataatsimiinnerminni ”Suliniutit Angisuut pillugit Inatsit” allanngortitigaq akueraat, tamatumalu kingunerisaanik Kalaallit Nunaata avataanit suliarortoqarsinnaalissaq, tamatumunngalu ilutigitillugu suliarortut taakkua tamakkiisumik illersorneqarnissaat atuutissalluni – sulisartunut avataaneersunut Kalaallit Nunaannut suliarortunut aamma Kalaallit Nunaanni sulisoqarnermut ataatsimut isigalugu atuuttussamik.

Inatsisartut upernaag manna ataatsimiinnissaanni ukiuni tallimani uuliamut aatsitassanullu periusissaq, piffissamut aggersumut anguniagassanik aningaasanillu atugassanik

aalajangersaaffiususaaq 2018-imullu atuuttusaaq oqaluuserineqassaaq.

Kalaallit Nunaannik ilisimannittortassi nalunngilaat, Kalaallit Nunaata ilisarnaatai tassaasut pinngortitaq immikkuullarissaq atukkallu immikkut illuinnartut, inuiaat kalaallit qangaaniilli inuuffigisimasaat. Ukiuni untritilinni arlalinni piniarnermik aallaaniarnermillu avinngarusimasumi inuussutissarsiorneq sulii ullumikkut piuvoq aammalu piniariaatsitsinniinnaq kisimi pinnani, ullumikkut ilaqutariit amerlanerpaat aningaasaqarneranni pingaarnersaasumi atuuppoq, oqaatsitsinniippoq, nipilersuutitsinniippoq, oqaluttuaatsitsinniippoq, atisatsinniippoq, nerisatsinniippoq angerlarsimaffitsinnilu takussaavoq.

Kalaallit Nunaat tassaannaangilaq nuna ilulialik sermimillu tusaamasamik annertuumik qallerneqarsimasooq, Europamiut uuttuutaat atorlugit uuttorutsigu Tuluit Nunaata arfineq marloriarterutigaa.

Kalaallit Nunaat ullumikkut Kalaallit Nunaata Kujataani qaqqaqarpoq qorsooqqissunik naasorpasualinnillu, kangerloqarpoq qinngortuunik, puilasoqarpoq kissartunik nutaanillu nunalerinermi naatitanik tunisassiortoqartarluni.

Kalaallit Nunaat nunaavoq uumasunit tamaani najugaqartunit pigineqartuaannarsimasooq – immaaniittunit nunamiittunillu – aammalu inummunit.

Atortuvut Issittumi avatangiisinit pissarsiarineqarsinnaasunit ineriartortinneqarsimapput. Puisit, arferit, tutut, umimmaat nannullu kulturimik ileqqutoqqanillu attassinernut pingaaruteqarput – aamma inuttut uannut.

Qularinngilluinnarpara, aatsitassanik uulimiamillu sammisaqalernissarput nunarsuarmi avatangiisini anginerpaani tikinneqarsimannginnerpaanilu piumaartoq.

Ukiuni kingullerni 4500-ni Kalaallit Nunaat kalaallinit nunagineqarsimavoq. Innuttakka paasinnissinnaapput nunarsuarmullu matumunnga ilaallutik. Imaani pinngortitap pisuussutai pingaarteqaagut, taakkua nerisarigatsigit, atisarigatsigit ullullu tamaasa inuussutigalutigit.

Issittumi avatangiisit misikkarissorujussuupput. Pinngortitamik taassumalu pisuussutaanik illersuineq oqaluttuarisaanerput tamaat innuttannut pingaarnerpaajuaannarnikuuvoq.

Kalaallit Nunaanni avatangiisit illersorneqarnissaat Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut pingaartinnersaraat, tamannalu aamma Kalaallit Nunaannut Naalakkersuisunut taamaattuaannassaaq. Tamanna isumaqatigiinniutigineqarsinnaangilaq. Tamanna tunngavigalugu Naalakkersuisut uuliasiornermut aatsitassarsiornermullu atatillugu avatangiisinut inuillu peqqissuunissaanut tunngatillugu inatsisitigut piumasaqaatit sakkortunerpaat atuutilersissimavaat.

Kisianni kisimiilluta Issittumi avatangiisit nutaanik aningaasarsiutaasinnaasunit illersorsinnaangilavut. Pisariaqartitsinerput suli annertunerujussuuvoq – ingammik nunanik tamalaaneersunik suleqateqarnikkut.

Kisiannili kisimiilluta Issittumi pinngortitaq iluanaarutiginiarlugut suliniutit nutaaniit illersorsinnaangilarput. Pisariaqartut suli annertoqaat – ingammik nunat tamalaat akornanni ikioqatigiinnissaq.

Issittumi Siunnersuisoqatigiit 2011-mi Ujarlerneq Annaassiniarnerlu pillugit Isumaqatigiissutaat aamma Uuliaarluerneq pillugu Isumaqatigiissut siorna isumaqatigiissutigineqartoq tassaapput alloriarnerit siulliat. Issittumi ataatsimoorluta sammisat nutaat ulorianartorsiortitseratarsinnaasut Issittullu tatisimaneqarnera pillugu aaqqiissutissatsinnik nassaarniarluta iliuuseqarnerusariaqarpugut, ingammik imaani isumannaallisaanermut, immap assiliorneranut, uuliaarluernissamut upalungaarsimanermut kiisalu najukkami uuliaarluertoqarsimatillugu annaassiniartoqartillugu pisariaqartumik sunniuteqartumillu iliuuseqarnissamut tunngatillugu.

Aamma nunarsuarmioqatigiit akornanni iliuuseqartoqarnerusinnaavoq. IMO-mi umiarsuit Issittumi angalasut immikkut ittumik ilisarnaateqartarnissaat pillugu suliaq naammassineqartariaqarpoq.

Sillimmartaarnissamut killigitinneqartut piusut maannakkut naammanngilluinnarput.

Nuannaarutigaaara, sapaatip akunnerani kingullermi Issittumi naalagaaffiit Issittup Imartaata silap allanngornera pissutigalugu nakkutigineqanngitsumik aalisarfiunissaa pinngitsoorniarlugu isumaqatigiissuteqarsimmata.

Kalaallit Nunaannut pingaaruteqartorujussuuvoq, iluanaarniutigalugu Issittup Imartaani aalisarnissap pinaveersaartinnissaani sillimaniarnikkut tunngaveqarnissaq, tamatumani pineqarluni siunissami ilisimatusarnikkut tunngaveqartumik aaqqissuussaasumik aalisarsinnaanerup ajornarunnaarnissaa.

Tamanna Issittumi nunat ataatsimoorlutik pisuussutiminnik illersuinissaminni qulakkeerinnissaminni suleqatigiissutigisinnaasaannut assersuutitsialaavoq. Issittumi naalagaaffiit sineriallit siuttuussapput, allallu suleqatigisat Issittumi pisuussutit illersorniarlugit peqataanissamut kajumissaarneqassallutik.

Nunanik tamalaanik attaveqarnerput pingaarutilerujussuuvoq. Taamaattumik nunat pingaarutillit soorlu Tuluit Nunaat taavalu nunat allat Issittumi Siunnersuisoqatigiinni alaatsinaattutut peqataasartut nutaat Issittumi Siunnersuisoqatigiit ministeriet maj 2013-mi ataatsimiinneranni akuerinikuusagut pingaaruteqartumik sunniuteqassapput taavalu tunniussassaqaqlutik Issittumi attanneqarsinnaasumik ineriartornissamut isumannaajarneqassappat.

Taama oqareerlunga oqassaanga, Issittumi ineriartornerup nanginnera Issittumi innuttaasut pisariaqartitaannik neriuutaannillu tunngaveqartariaqarpoq. Allamik tunngaveqarneq kukkunerussaaq.

Issittumi inuit sivisuallaamik nunarsuarmit allat ineriartornerannit tigooraaginnartutut inissisimapput. Tamatumani pineqarput silap allanngornera, suliffissuaqarnikkut

mingutsitsinerup siammarternera kiisalu Europamiut iluanaarniutigalugu arfernik
angisuunik arfanniarnerat pissutigalugu nungutaangajattarsimaneq.

Kulturera – Inuit Amerikap Avannaaniittut kulturiat – Kalaallit Nunaanni kulturiuvoq
uumassusilik. Kulturiuvoq Europamiut ukiuni 300-ni nunasiaateqarsimanerannit
aninguisimasoq, ineriartorneq sukkaasoq aningorsimavaa, kulturiuvorlu
aningaasaqarnikkut inissisimanitsinnik allanngoriartormik aninguisussaq, pisuussutinik
uumassuseqartuinnarniunngitsoq tunngaveqalersussaq, uuliasiornermik
aatsitassarsiornermillu aamma tunngaveqalersussaq kiisalu Kalaallit Nunaata nunarsuarmi
aningaasarsiornermi annertunerusumik peqataalernissaanik kinguneqariartuaartussaq.

Pisuussutinik uumassusilinnik, Issittumi inuunermi
pinngitsoorneqarsinnaasimanngitsuaannartunik piujuaannartitsineq siunissaq
ungasinnerusoq isigalugu illersuineq Inuit kulturiata qiterivaa. Pisuussutit uumassusillit
taakkua uanga kalaallillu kinaassutsitsinnik aalajangiisuupput.

Taamatut oqaaseqarlunga ataatsimeersuarluarnissassinnik kissaappassi.

Ullumikkut angusaqarluarfiulluartumik oqallinnissamut qilanaarpunga.